

Alderdom og etnicitet – kommunikation og kultur

Direktør, kultursociolog, ph.d. Christine E. Swane,
Ensomme Gamles Værn (EGV Fonden)

Ældre mennesker med en anden etnisk og kulturel baggrund end dansk er *vidt forskellige* – præcis som etnisk danske ældre. De har, som alle andre, brug for at blive inviteret med ind i fællesskaber, og for at blive mødt med interesse for *deres liv og ressourcer*. I forhold til sundheds- og omsorgssystemet har de brug for at blive mødt med en personlig og helhedsorienteret tilgang og for at få kvalificeret og tilstrækkelig hjælp, hvis de bliver svækkede og syge – præcis som danske ældre.

Der, hvor der er brug for en *særlig* indsats over for ældre med ikke-vestlig baggrund, er i forhold til at styrke deres deltagelse i samfundets ”store fællesskab”; det kan bl.a. ske gennem inklusion i institutioner og organisationers ”små fællesskaber”.

der er majoritetsdanskere fremmed. De taler oftest andre sprog end dansk. Men sprogbarrierer er ikke ensbetydende med, at vi ikke kan kommunikere med hinanden. Kommunikation er også betoning, øjenkontakt, mimik og kropssprog. En invitation til at træde ind i et fællesskab kan gives uden ord.

Denne artikel argumenterer for en mere inkluderende tilgang i samfundet, dvs. i offentlige, private og frivillige institutioner og organisationer – såvel som i vores hverdagsliv. Der er brug for, at ældre med ikke-vestlig baggrund, i højere grad end tilfældet er i dag, inviteres ind i fællesskabet, og at vi lærer hinanden at kende og finder ud af, hvad vi kan bruge hinanden til. Fælles berøringsflader og interesser danner basis for al kommunikation.

Kommunikation er mere end sprog

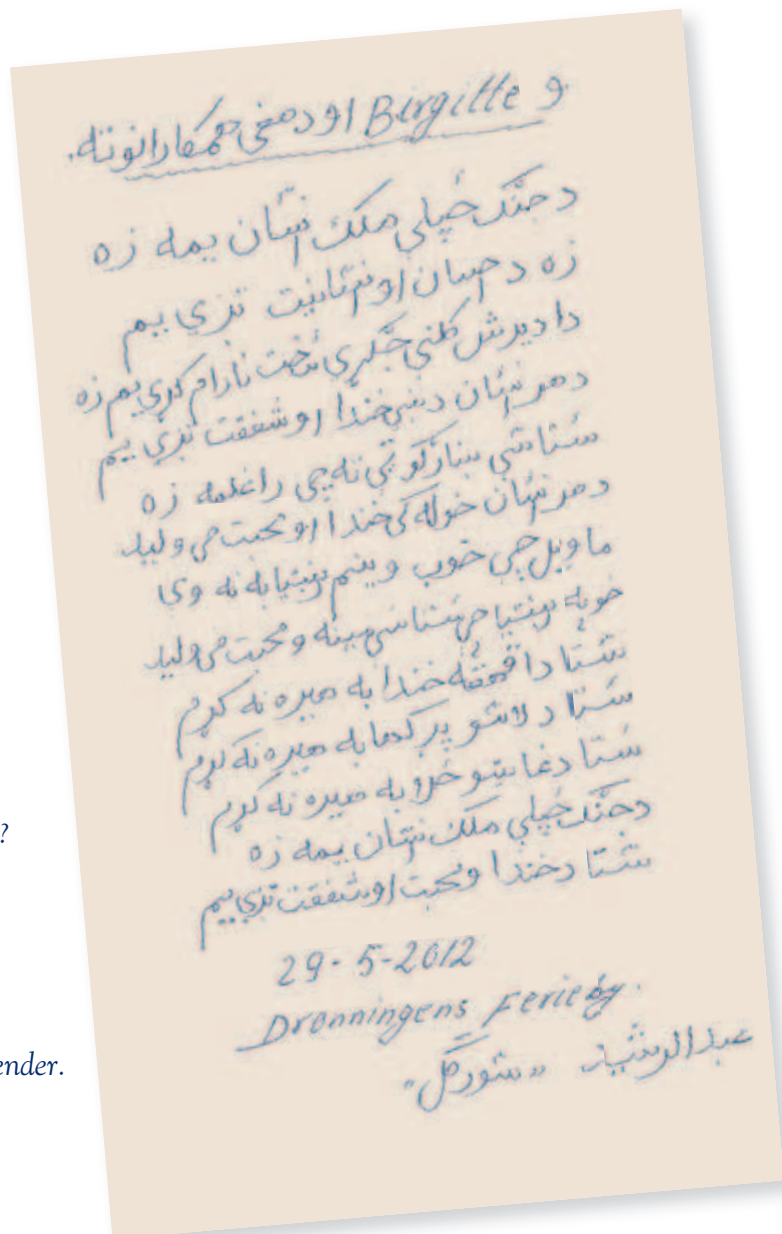
Ældre indvandrere og flygtninge fremtræder anderledes, fordi de spiser, ser ud, klæder og morer sig på måder,

Kommunale spørgsmål og mulige løsninger

I mange kommuner er der fokus på minoritetsetniske ældres sundheds- og plejemæssige behov, efterhånden som

"Til Birgitte"

Jeg er en mand
der kommer fra et land
et land ødelagt af krig.
Jeg tørster efter
godhed
klarhed
kærlighed.
30 års krig gjorde mig
træt
nervøs
uroilig.
Jeg tørster efter latter
hjertelighed
medfølelse.
Jeg kom til jeres lille by
hørte latter
latter og hjertesprog
mærkede nærvær
nærvær og venlighed.
Mon jeg drømmer
eller er det virkelig sandt?
Jeg vil aldrig glemme
din hilsen til os
med armene i vejret
din latter
dine smil
dine hvide, skinnende tænder.
En hjertevarm oplevelse
for manden
der kommer fra landet
landet ødelagt af krig.

Af Abdul Rashid Sorgul 29. maj 2012, skrevet på pashto/afghansk i bussen på vej hjem fra Ensomme Gamles Værns ferie for Venskabsforeningen for Ældre Danskere og Indvandrere i Dronningens Ferieby ved Grenå; her bearbejdet til dansk af Bente Marie Knudsen og Abdul Rashid Sorgul.

det er blevet klart, at de i mindre grad end etniske danskere modtager offentlige omsorgsydelser. De spørgsmål, kommunerne især søger besvaret, er, hvordan information skal udformes, så man når ud til familier med ældre, som har behov for hjælp og pleje? Hvordan skal sundheds- og omsorgsydelserne udvikles, og er der brug for etniske plejefdelinger eller -centre?

Rundt i landet forsøger kommunerne sig frem. For eksempel udformes informationsmateriale på relevante sprog, der ansættes tosprogede professionelle i hjemmepleje og på plejehjem, og i enkelte kommuner tilbydes minoritetsetniske ældre forebyggende hjemmebesøg allerede fra 65 års-alderen.

I kommunerne er der særlig fokus på, om man kan matche ældre flygtninge og indvandreres sproglige, kulturelle og religiøse behov. Hermed er der ikke givet meget plads til at interessere sig nærmere for deres hverdagsrelationer, livserfaringer og livsbetingelser. Tilbage står det indtryk, at social- og sundhedssektoren – hvis bare ”vi gør det rigtige” – kan imødekomme ældre flygtninge og indvandreres særlige behov, og så bliver der plads til alle. Men det giver ikke mening at kategorisere ældre med vidt forskellige livsløb, personligheder, familiesituationer, økonomiske, religiøse og nationale baggrunde under ét.

Hvis vi vil begribe, hvordan vi bedst støtter og hjælper, er vi nødt

til at beskæftige os med den enkeltes livssituation, af videnssociologen Alfred Schutz kaldet *den biografiske situation*, hvor livsbetingelser ses i lyset af såvel den enkeltes livserfaringer som ønsker og håb for fremtiden. Udformning af informationsbreve og skemaer, genoptræning og flytning til plejebolig, psykologhjælp og rehabilitering af torturofre, støtte til ældre med demens, behov for hjælp i hverdagen eller personlig pleje – er alle tiltag, der kalder på løsninger, som er *personligt tilpasset*.

Forskellige ældreliv

Det har gennem årtiers gerontologisk forskning vist sig vanskeligt at skabe et billede i yngre voksnes bevidsthed af, hvor forskellige ældre mennesker er. Så hvordan får vi skabt en forståelse for, hvor unikke *alle ældre* er, også ældre med en ikke-dansk baggrund?

De er kommet til Danmark med vidt forskellig baggrund; kvinder, mænd, som yngre eller som ældre voksne. Bosniere, afghanere, iranere, somaliere, palæstinensere og libanensere er kommet hertil med forskellig uddannelses-, familiemæssig og kulturel baggrund, med forskellige sprog, arbejds erfaringer og religioner. Andre er indvandret til Danmark som yngre voksne, hvor mændene kom hertil fra landsbyer i det tidligere Jugoslavien, Pakistan og Tyrkiet, som arbejdskraft i den danske industri, og efterhån-

den fik deres koner og børn herop. En tredje gruppe er ældre, der er familiesammenført fra fx Tyrkiet eller Vietnam, uden selvstændig økonomi og afhængige af deres voksne børn, som de bor hos.

Hvis vi skal opnå en forståelse for forskellighederne, og for hvordan forskelle både overvindes og udnyttes positivt, kræver det, at vi interesserer os for at forstå andet og mere end den enkeltes behov i forbindelse med svækkelse og sygdom.

Hele liv på tværs af generationer

I et studie af tyrkiske ældres hverdagsliv i Berlin og København udtrykte de interviewede en stærk bekymring for deres børn og børnebørn, hvis arbejdsløshedsprocent og andel af lavt uddannede er højere end majoritetsbefolkningen. Det kan antages, at sproglige problemer ebber ud med nuværende ældre, som er født og opvokset i andre lande. Men hvad sker der med deres voksne børn og børnebørn, hvor og hvordan kan de føle sig hjemme?

Udfordringerne handler derfor ikke kun om sprog, religion og særlige behov, men også om sociale forhold og om italesættelse og forståelse af minoritetsetniske ældres hele hverdagsliv. Hvis vi formår at understøtte disse ældres oplevelse af at føle sig hjemme i Danmark, vil det, med udgangspunkt i dette studie, kunne understøtte yng-

re generationer. De lever nemlig med den kæmpe udfordring, det er at synetisere erfaringer og fortællinger fra flere kulturelle sammenhænge i deres egne liv.

Vores folk kom her, da de var unge, og de brugte deres ungdom på at arbejde for danskere. De betalte skat, og nu er der nogle, der siger: "Rejs hjem". De var alle sammen sunde og raske, da de kom. Nu er de syge og gamle. De udførte hårdt og beskidt arbejde. Der var ikke meget sol i Danmark. I juli måned – da var det 40 grader i Tyrkiet, men jeg tændte for varmen i Danmark for at bade min datter. Det var for 20 år siden. Der var altså mørkt og koldt. Man blev syg af det. Dengang var der ikke tyrkisk tv, der var ikke telefon, der var ikke mange fra Tyrkiet rundt omkring i nabolaget. Mændene gik på arbejde, så vi kvinder sad inden for hjemmets fire vægge i mange, mange år. Vi talte ikke dansk. Det var koldt og mørkt. Det var meget, meget svært i begyndelsen. Det var lige som et fængselsophold. Nu – tv, telefon og kørekort, omgangskreds osv. Men tiden er også løbet fra os. Nu er vi syge og gamle.

(Citat af 50-årig tyrkisk kvinde i København, fra Swane & Tireli 2011).

Ældre mennesker har brug for, at nogen interesserer sig for dem som hele personer og ikke kun betragter dem som syge, traumatiserede, fattige og på andre måder marginaliserede og

udsatte. Det kan de bl.a. opleve ved at fortælle om andre sider af deres liv og identitet, om roller og positioner i tidligere livsfaser. De har som alle andre behov for, at også deres ressourcer bemærkes, og for at fremstå som kompetente, udholdende m.m. Denne problemstilling – som ældre at være forbillede for yngre generationer – berøres af formanden for EM-DER, en ikke-religiøs, tyrkisk ældreforening i Berlin (fra Swane & Tireli 2011):

Det er afgørende for dem at blive ved med at have dette sted [foreningen]. Hvis de ikke havde dette sted at mødes, ville de være et dårligt eksempel for børn og børnebørn, så kunne de kun mødes ved supermarkeder og på gadehjørner. De unge skal ikke miste lysten til at tage en uddannelse og et arbejde, fordi de ser de ældre, der har arbejdet i 40 år, men som ikke har opnået noget som helst.

Indsatsen i samarbejde med tyrkiske og andre minoritetsetniske ældre består således i at understøtte de ældres bestræbelser på at føle, at de hører til og også har noget at bidrage med, trods eventuel svækkelse, sygdom og fattigdom. Dvs. at der er behov for tiltag, der beforder, at den enkelte ældre kan føle sig respekteret og værdifuld i hverdagen.

I denne sammenhæng forekommer forsøg på at kortlægge ”deres” kultur- og religionsspecifikke behov, samt at indrette sundheds- og omsorgssekto-

ren på at dække disse behov, snæver og utopisk. Hvert menneske har sin kulturelle og sociale baggrund, men også sit livsløb baseret på individuelle erfaringer.

Opløsning af ”dem og os”

”De mennesker på centret er meget flinke, og de kan godt lide udlændinge”.

(Udtalelse fra feriedeltager fra Mosaikken, Esbjerg med Ensomme Gammles Værn langs den jyske vestkyst i 2012).

Hvordan kommer vi bort fra opsplittningen i samfundet i et ”dem og os”? Hvordan tilpasser vi, der tilhører majoriteten af etniske danskere, os vores multikulturelle samfund? Hvordan åbner vi os for hinanden, så den enkeltes identitet og ressourcer ikke drukner i generaliserede forestillinger om svækkelse og særlige behov?

Generelle problemstillinger som mangel på ressourcer, dvs. veluddannede sundheds- og omsorgsprofessionelle, sektoropdeling og dårlige overgange fra hospitalsindlæggelse til eget hjem m.m., kan ramme alle ældre mennesker med komplekse sygdomme og behov for hjælp. Skal det gå godt, er det nødvendigt med tilstrækkelig tid til at fokusere på det enkelte menneskes livshistorie, nuværende situation og fremtid – og at skabe løsninger på tværs af fag og institutioner.

Her er der ikke tale om behov for en *særlig* indsats, men om, at nogle ældre er særligt udsatte, og at indsatsen ikke virker efter ”handleplanen og de fastsatte mål”, hvis fagpersoner ikke har tid nok til at sætte sig ind i og tage højde for det ældre menneskes samlede situation. Alle har brug for at blive mødt med indsigt og helheds-tænkning. Syge gamle menneskers problemer ligner ofte hinanden, mens løsningerne er individuelle og personlige.

Minderige fællesskaber i institutioner og organisationer

Den ”særlige” indsats, der er brug for, er, at der bliver tænkt langt bredere i retning af inddragelse af ældre men-

neskers livserfaringer, ressourcer og involvering. Spørgsmålet er, hvordan vi skaber etnisk, kulturelt og socialt rummelige fællesskaber?

Inden for sundheds- og omsorgs-sektoren, i foreninger og interesseorganisationer skal den enkelte kunne udfolde sig på egne betingelser. Kan det hjælpe at blande nogle af de danske kulturelle genstande som Madam Blå, stramajbroderier, juleplatter og Børge Mogensen stole, der er relateret til forskellige generationer og sociale positioner blandt danske ældre, med kulturelle genstande fra nær og fjern? Er det muligt at indrette fællesarealer på plejehjem og i ældrecentre med kakler, samovarer, tæpper, musikinstrumenter m.m. fra den vide verden? Kan fx indere, iranere og russere bidrage med genstande og aktiviteter, der kan være med til at gøre dag- og

Ferietur til Slettestrand i 2012 for ældre fra Mosaikken i Esbjerg

aktivitetscentre til vedkommende steder for dem?

Heri er også ansatsen til at finde fælles berøringspunkter. De fleste danskere, der er ældre nu, har oplevet at rejse. Nogle har været på charterferier på Mallorca, andre har rejst verden rundt og været på trekking i Himalaya. Alle stimuleres vi af billeder og genstande, måltider og musik – uanset etnicitet, kultur og socialt tilhørsforhold.

For alle ældre har genkendelse og erindringer stor betydning for at fastholde identitet, involvering og tilhørsforhold. Det drejer sig ikke kun om indretning af bederum og specialkost, men at vi er villige til at blande os og skabe et springbræt for kommunikation og fællesskaber.

Gensidighed i en global verden

Ensomme Gamles Værn samarbejder bl.a. med organisationer, som vægter fællesskaber, hvor der er plads til at mødes og – langsomt, gradvist – lære hinanden at kende og finde fælles berøringspunkter og interesser. Bl.a. *Venskabsforeningen for ældre danskere og indvandrere* i Aarhus og *Aktivitetcentret Sankt Joseph* i København er med til nedbryde grænser ved at skabe en etnisk, kulturel og social rummelighed.

Kan andre foreninger og organisationer aktivt åbne dørene ved at in-

vitere ældre med forskellig etnisk og kulturel baggrund til at holde foredrag om deres livserfaringer, arbejde, familie og fortælle om *deres* organisationer, hvor de kan medvirke til at organisere aktiviteter, som *både* de selv og danske ældre kan have glæde af?

Frygten for ensomhed sidst i livet ligger mange ældre på sinde, ikke mindst de som er flyttet eller flygtet fra kulturer, hvor de har været vant til at leve i tættere fællesskaber med familie og slægt. De føler sig *mere* ensomme end danske ældre. Hvis disse ældre får mulighed for at få et bedre kendskab til danskere og danske forhold, giver det ikke bare dem selv et bredere perspektiv på deres bopælsland og et bedre liv, det kan også skabe bedre betingelser for familierelationer og udviklingsbetingelser for deres voksne børn og børnebørn. Det er sådanne processer, vi i *Ensomme Gamles Værn* tilstræber bl.a. ved at lave *ferier for minoritetsetniske og danske ældre*.

Herved kan vi alle blive klogere på mangfoldige måder at leve og blive gammel på, finde forskelle og ligheder, møde personer, vi har interesser og livsindhold til fælles med. Denne gensidighed er nødvendig og en betingelse for at føle, at man hører til – i lokalsamfundet i de små fællesskaber og i en global verden i det store fællesskab.